

Ämnesprovet i årskurs 9 2015

Svenska och svenska som andraspråk

Stina Laursen

Ämnesprovet för årskurs 9, 2015 har rubriken Som hund och katt och handlar om såväl den konkreta som den överförda betydelsen av frasen. Ämnesprovet består av tre delprov, delprov A: tala, delprov B: läsa och delprov C: skriva, alla kopplade till det övergripande temat.

I delprov A: tala, visar eleven sin förmåga att genomföra muntliga redogörelser, leda diskussion, formulera och bemöta argument samt sammanfatta huvuddragen i diskussion. I samband med detta visar eleven sin förmåga att anpassa sig till syfte, mottagare och sammanhang. Delprov B: läsa, prövar förmågan att läsa och förstå skönlitteratur och sakprosa och uttrycka egna reflektioner och åsikter kring texten. Delprov C: skriva, ger eleven möjlighet att visa att hon enskilt kan skriva en sammanhängande text och anpassa den till mottagare och syfte inom ramen för det ämne hon väljer.

Den här rapporten från provinstitutionen bygger på de 1359 elevlösningar och de 938 lärarenkäter som skickats in till provgruppen. Det som behandlas är bland annat lärares uppfattning om provet och elevresultat från elever som följer kursplanen i svenska och i svenska som andraspråk. Det förarbete som gjorts i form av utprovningar av de olika delproven presenteras också. Resultaten jämförs och analyseras i relation till resultaten från föregående år där så är möjligt. Den som vill få en utförlig redovisning av lärarenkäten hänvisas till provgruppens webbplats <www.natprov.nordiska.uu.se>.

Provkonstruktörerna finns alltid tillgängliga för att besvara frågor före, under och efter provets genomförande. Förhållandevis få frågor har kommit in till provkonstruktörerna.

Vilka betyg får eleverna på de olika delproven och sammanvägt?

I tabell 1 redovisas elevernas betyg på de olika delproven och det sammanvägda provbetyget. För att få ett sammanvägt provbetyg krävs det att samtliga delprov är genomförda. Eftersom en mindre andel elever inte uppfyller detta krav finns det inte ett sammanvägt provbetyg för samtliga elever.

Tabell 1. Betygsfördelning samtliga delprov uppdelat på ämne 2015.

Svenska	A	B	C	D	E	F	Totalt
Betyg delprov A: tala	20,6	20,6	24,7	15,9	16,6	1,6	100,0
Betyg delprov B: läsa	10,5	12,5	32,2	18,4	17,4	9,0	100,0
Betyg delprov C: skriva	5,8	12,1	22,8	21,4	28,0	10,1	100,0
Sammanvägt provbetyg	5,2	16,1	29,7	23,4	22,0	3,7	100,0
Svenska som andraspråk							
Betyg delprov A: tala	6,0	10,6	19,6	21,7	28,9	13,2	100,0
Betyg delprov B: läsa	1,9	4,4	15,2	13,6	20,7	44,3	100,0
Betyg delprov C: skriva	1,4	3,1	11,3	15,1	36,5	32,5	100,0
Sammanvägt provbetyg	0,7	4,1	11,6	22,6	35,1	25,8	100,0

Som tabell 1 visar presterar eleverna, oavsett ämne, generellt bäst på delprov A. Färre elever får betyget F på detta delprov än på övriga. Det är också i den muntliga delen elever får högst andel A i betyg. Det resultatet är detsamma som i tidigare prov. En jämförelse med resultaten från årets prov med tidigare visar även att det är färre elever som får betyget F i delprov A än tidigare år. 2013 var andelen F 2,7 % för de elever som följer kursplanen i svenska, 2014 (tabell 2) ger att 2,3 % av eleverna fick betyget F och i provet 2015 (tabell 1) var andelen 1,6 %. För elever som följer kursplanen i svenska som andraspråk är siffrorna för betyget F 13,5% 2013, 15,0 % 2014 och 13,2 % 2015.

Andelen elever som fått betyget A i delprov A: tala har ökat i både svenska och svenska som andraspråk. I ämnet svenska är ökningen på 2,2 procentandelar och för svenska som andraspråk är ökningen 0,9 procentandelar. Ökningen mellan provet 2013 och 2014 var större. Då var ökningen av resultatet på A-nivå i delprov A hela 6,8 procentandelar i ämnet svenska och 1,4 procentandelar i ämnet svenska som andraspråk. I jämförelsen mellan provet 2014 och 2015 kan man se att fler elever fått betyget A och B medan färre elever fått de lägre betygsstegen. Den största minskningen har skett bland de elever som fått betyget C och man kan tänka sig att de eleverna istället har placerats i de högre betygsstegen.

Skillnaden i betygsfördelningen i ämnet svenska på delprov B mellan 2014 och 2015 är anmärkningsvärd då antalet elever med delprovsbetyget B minskat kraftigt. 2014 var andelen elever som fick betyget B på delprov B: läsa 21,9 (tabell 2) procent medan det endast var 12,5 procent (tabell 1) som fick samma betyg 2015. I 2015 års prov har istället andelen elever med delprovsbetyget C ökat till 32,2 procent från 25,5 procent 2014. Det här kan förklaras med att poängspannet för betyget B var större 2014 än 2015. Kravgränssättningen för mellanbetygen är komplicerade att göra. Dels för att poängspannet är snävt, dels för att kravgränsmötet endast har möjlighet att ta fram de nedersta gränserna för betygen E, C och

A. Mellanbetygen tas sedan fram med hjälp av resultaten från utprovningarna samt en kvalitativ analys av olika elevers lösningar.

Tabell 2. Betygsfördelning samtliga delprov uppdelat på ämne 2014

Svenska	A	B	C	D	E	F	Totalt
Betyg delprov A: tala	18,4	19,4	27,2	17,7	15,0	2,3	100,0
Betyg delprov B: läsa	10,1	21,9	25,5	16,0	18,8	7,7	100,0
Betyg delprov C: skriva	7,7	16,1	23,4	20,1	24,2	8,5	100,0
Sammanvägt provbetyg	5,5	21,1	26,6	22,3	21,8	2,7	100,0
Svenska som andraspråk							
Betyg delprov A: tala	5,1	10,5	22,5	20,0	26,9	15,0	100,0
Betyg delprov B: läsa	2,4	4,3	13,6	14,4	23,9	41,3	100,0
Betyg delprov C: skriva	2,4	3,0	13,0	18,2	26,9	36,5	100,0
Sammanvägt provbetyg	1,0	4,3	12,9	22,9	30,3	28,6	100,0

Svårast har eleverna som följer kursplanen i svenska med delprov C: skriva där flest elever får betyget F och minst andel får betyget A. Denna tendens har blivit ännu tydligare i provet 2015 då andelen elever som fått A på delprov C minskat ytterligare medan andelen elever som fått F ökat. För elever som följer kursplanen i svenska som andraspråk är delprov B: läsa det svåraste.

Att det är stora skillnader i betygsfördelningen mellan ämnena svenska och svenska som andraspråk är tydligt. Dock bör påpekas att nyanlända elever som tillbringat en kort tid i Sverige också förs in i statistiken vilket gör att siffrorna kan vara något missvisande. I statistiken från SCB redovisas resultatet för elever som läser enligt kursplanen i svenska som andraspråk enligt en annan modell. SCB redovisar nyanlända elever som varit i Sverige kortare tid än fyra år i en särskild kategori, medan övriga elever som läser svenska som andraspråk alltså utgör en egen grupp. Konsekvensen av det blir att andelen elever som får de lägre betygen i ämnet svenska som andraspråk är betydligt större i detta material. Inskickningarna till provgruppen gör alltså ingen skillnad mellan nyanlända och övriga andraspråkselever.

I jämförelsen mellan provet 2014 och 2013 kunde en generell ökning i resultaten noteras. I 2015 års prov går resultaten ner igen och ligger på en nivå ungefär mellan de tidigare resultaten.

I tabell 3 redovisas resultaten på provet 2015 uppdelat på kön i ämnena svenska och svenska som andraspråk.

Tabell 3. Betygsfördelning för samtliga delprov uppdelat på kön 2015.

Svenska	A	B	C	D	E	F	Totalt
Flickor							
Betyg delprov A: tala	22,9	23,2	27,9	14,1	10,8	1,1	100,0
Betyg delprov B: läsa	13,7	13,5	37,6	15,7	14,0	5,5	100,0
Betyg delprov C: skriva	7,5	16,1	26,9	23,3	19,7	6,6	100,0
Sammanvägt provbetyg	6,7	19,3	36,4	21,6	13,4	2,5	100,0
Pojkar							

Betyg delprov A: tala	18,4	18,1	21,8	17,6	22,0	2,1	100,0
Betyg delprov B: läsa	7,4	11,5	27,2	21,0	20,5	12,3	100,0
Betyg delprov C: skriva	3,6	8,5	19,1	19,6	35,8	13,4	100,0
Sammanvägt provbetyg	3,7	13,0	23,3	25,1	30,2	4,8	100,0
Svenska som andraspråk	A	B	C	D	E	F	Totalt
Flickor							
Betyg delprov A: tala	7,3	11,4	22,3	18,3	25,6	15,0	100,0
Betyg delprov B: läsa	2,5	5,0	18,6	14,0	16,8	44,3	100,0
Betyg delprov C: skriva	1,8	3,2	14,4	17,3	34,7	28,5	100,0
Sammanvägt provbetyg	1,1	4,8	14,0	25,7	29,4	25,0	100,0
Pojkar							
Betyg delprov A: tala	4,8	9,9	17,0	24,8	32,0	11,6	100,0
Betyg delprov B: läsa	1,4	3,7	11,9	13,2	24,7	45,1	100,0
Betyg delprov C: skriva	1,0	3,0	8,4	13,1	38,3	36,2	100,0
Sammanvägt provbetyg	0,3	3,5	9,3	19,7	40,5	26,6	100,0

Det finns inga könsskillnader i vilket delprov som pojkar och flickor klarar bäst respektive sämst. Resultaten följer mönstret för ämnena, se tabell 1. Precis som tidigare år klarar dock flickorna provuppgifterna bättre än pojkarna. Denna skillnad gäller både för elever som följer kursplanen i svenska och svenska som andraspråk.

Delprov A: tala

Delprov A prövades ut i tre omgångar geografiskt spritt över landet: Jönköping, Gotland och Umeå. Utprövningarna omfattade 11 grupper varav tre med elever som läser enligt kursplanen för svenska som andraspråk. Totalt nio texter ingick i utprövningarna. De två texter som valdes bort engagerade inte till samtals.

Överlag är lärarna positiva till delprovet. 95% av lärarna anger att de tycker att delprovet helt eller delvis överensstämmer med kursplanens skrivningar och 96% tycker att genomförandet har fungerat bra eller ganska bra. Den kritik som lyfts fram vad gäller överensstämmelse med kursplanen handlar främst om att provet generellt ställer för låga krav på eleven och att kraven på att eleven ska kunna leda en diskussion inte avspeglar kursplanens innehåll. Vad gäller genomförandet av provet är lärarna positiva till formen som gynnar de elever som normalt inte kommer till tals i helklass. Kritik mot genomförandet handlar främst om tidsåtgången. Att genomföra provet i smågrupper är logistiskt belastande och tar mycket tid i anspråk.

Till läsåret 2015/2016 har delprov A tidigare lagts och genomförs istället under höstterminen. Den förändringen kan eventuellt lätta upp lärarnas arbetsbörda då höstterminen inte är lika provtyngd. I nuläget kommer inga övriga förändringar av delprovet att genomföras, trots kritiken som framförts. Att pröva muntlig förmåga på ett strukturerat och medvetet sätt kräver att läraren får tid att lyssna på varje enskild elev. Utslaget/elev blir tidsåtgången för det muntliga delprovet för de allra flesta elever maximalt 16 minuter. Görs genomgången i helklass minskar tiden ytterligare. Den muntliga förmågan är framlyft i Lgr11 och måste få ta plats i såväl undervisning som i

provsammanhang, även om det blir krävande organisatoriskt eftersom förmågan inte kan prövas parallellt med samtliga elever som i övriga delprov.

Delprov B: läsa

Delprov B har prövats ut i fyra omgångar i olika omfång. Den mest omfattande utprovningen gjordes i mars då drygt tusen elever deltog. Alla utprovningar har geografisk spridning och skickas till skolor över hela landet. Den sista utprovningen görs på materialet i sin helhet och där deltog fyra klasser. I dessa utprovningar åker provkonstruktörerna själva ut till skolan för att genomföra dem på plats.

Delprovet i läsning är lärarna mycket nöjda med och en klar majoritet anser att det stämmer väl överens med kursplanens skrivning om läsande. Av de som ställer sig kritiska till provet anges som skäl att poängsättningen i för hög grad grundas på att eleverna ska svara exakt så som efterfrågas och att samma formuleringar som finns i kursplanerna bör användas i provets bedömningsanvisningar. Vidare efterlyser lärarna specifika delar som kommer från kursplanerna såsom att sammanfatta texter och dra slutsatser kring budskap. Tidigare provuppgifter som har handlat om att tolka texter utifrån egna erfarenheter och att jämföra samt hitta kopplingar mellan bild och text efterfrågas också av några lärare. Denna medvetna förändring av provet handlar om att kursplanen inte längre skriver fram det vidgade textbegreppet i samma utsträckning. Vad gäller tolkningsfrågorna tenderade också de långa elevsvaren snarare mäta elevens skrivförmåga än läsförmåga. Dessutom var svaren svårbedömda vilket resulterade i en stor spridning i bedömningen och därmed en minskad reliabilitet.

Delprov C: skriva

Skrivuppgifterna i delprov C har prövats ut i klasser över hela landet. Totalt har sex olika uppgifter varit ute för utprovning. Omfattningen av utprovningen är följande: 231 elever (uppgift 1), 72 elever (uppgift 2) och 190 elever (uppgift 3). Skrivuppgift 2, som är en novell, tillkom i ett sent skede och är därför utprovad i ett mindre omfång än övriga skrivuppgifter. Till utprovningarna tillkommer en enkät där elever och lärare som deltar har möjlighet att uttala sig om materialet.

Många lärare uppger i enkäten att de är nöjda med skrivuppgifterna. Flera skriver att uppgifterna innehåller aktuella ämnen och att texttyperna är varierade. I årets prov kunde eleverna välja att skriva antingen ett bidrag till en ungdomstidning, en novell eller ett debattinlägg.

Tabell 4. Betygsfördelning på uppgifter i delprov C uppdelat på ämne.

Svenska	A	B	C	D	E	F	Totalt
1. Bidrag till ungdomstidning	3,8	7,5	24,1	26,7	32,3	5,6	100,0
2. Novell	8,1	14,5	21,1	17,5	26,2	12,7	100,0
3. Debattinlägg	2,8	15,3	25,7	21,5	24,3	10,4	100,0
Svenska som andraspråk	A	B	C	D	E	F	Totalt
1. Bidrag till	1,2	3,7	8,2	14,8	42,1	29,3	100,0

ungdomstidning							
2. Novell	1,0	3,5	13,8	14,8	30,6	36,2	100,0
3. Debattinlägg	2,3	1,5	13,6	15,9	36,3	30,3	100,0

Betygsfördelningen skiljer sig något åt såväl inom uppgiftsämnen som mellan de båda ämnena svenska och svenska som andraspråk. Novellen är den text som genererat högst betyg, åtminstone i ämnet svenska. För de som läser svenska som andraspråk är betygsfördelningen mellan de olika uppgifterna jämnare i de högre betygsstegen. Men novellen har också högst andelar elever som fått F både för elever som följer kursplanen i svenska och svenska som andraspråk.

Tabell 5. Val av uppgift fördelat på ämne och kön (n= 1333)

Uppgift	Svenska		Totalt	Svenska som andraspråk		Totalt
	F	P	742 st	F	P	570 st
1: Bidrag till ungdomstidning	37,4	34,4	35,8	39,1	45,6	42,5
2: Novell	44,4	45,1	44,7	37,3	31,6	34,4
3: Debattinlägg	18,2	20,6	19,4	23,6	22,8	23,2

Siffrorna i tabell 5 visar fördelningen i vilka uppgifter eleverna valt utifrån kön och ämne. Skillnaderna mellan hur flickor respektive pojkar valt är, i ämnet svenska, små. I svenska som andraspråk kan man se att pojkar i något högre utsträckning valde uppgift 1. Å andra sidan är uppgift 1 också den som flest flickor i ämnet svenska som andraspråk valt, tätt följd av novellen. Den största skillnaden finns dock mellan ämnet svenska och svenska som andraspråk. Uppgift 1: Bidrag till ungdomstidning är, för de som läser svenska som andraspråk, den mest valda uppgiften medan de som läser svenska väljer uppgift 2: novell i högst utsträckning.

Som framgår av tabell 6 har lärarna som besvarat enkäten tyckt bäst om skrivuppgift 1: bidrag till ungdomstidning och skrivuppgift 3: debattinlägg. Här placerar sig lärarna ungefär jämnt mellan de fyra svarsalternativen. Novellen är den minst uppskattade skrivuppgiften med 14% som väljer alternativet *mindre bra*. Den kritik som framförs handlar om att ämnet för novellen resulterar i lågkvalitativa texter. I kommentarerna i anslutning till frågan beskriver lärarna att uppgiften lett till ”barnsliga” och ”banala” noveller. Vidare efterfrågar de ett tema som ligger närmare elevernas intressesfär. Å andra sidan är det novellen som varit mest populär hos eleverna som läser svenska, vilket går stick i stäv med lärarnas uppfattning om vilka ämnen som intresserar eleverna. Det är inte heller så att eleverna konsekvent misslyckats med uppgiften, tvärtom genererar uppgiften höga betyg så väl som låga. Dock kan tilläggas att novellen är den uppgift som tillkom i ett sent skede och är minst utprövad bland elever.

Tabell 6. Synpunkter på skrivuppgifterna

Hur bedömer du skrivuppgifterna för dina elever?	Välvald	Ganska bra	Mindre bra	Olämplig
--	---------	------------	------------	----------

1: Bidrag till ungdomstidning	70 %	25%	4%	0%
2: Novell där ett djur har betydelse	50%	34%	14%	1%
3: Debattinlägg	71%	25%	2%	0%

Ytterligare kritik som framförs är att de tre alternativa uppgifterna testar olika delar av kursplanen och att provsituationen missgynnar skrivprocessen. De lärare som kommenterat menar att eleverna normalt arbetar med processkrivning där de får respons och utifrån det kan bearbeta sina texter. Det resulterar i en ovana att producera text i ett så stramt format som provet medför.

Avslutande reflektioner

I årets lärarenkät uppger 57 % av de svarande lärarna att de tycker att ämnesprovet som helhet var ”Bra”. Detta är en ökning från förra årets siffra som låg på 46 %. 40 % av lärarna svarade att provet som helhet var ”Ganska bra”.

En majoritet av lärarna är alltså nöjda med provet och gruppen som tycker att provet är bra har ökat. Många lärare är positiva och skriver att de bland annat tycker att temat är välvalt, intressant och elevnära. Texterna lyfts också fram i positiva ordalag och beskrivs som aktuella och tankeväckande.

Den kritik som förs fram handlar bland annat om att provet är problematiskt för vissa elevgrupper. De grupper som uppges ha svårighet att tillgodogöra sig provet är elever med funktionshinder samt de som läser svenska som andraspråk och då särskilt nyanlända. Ytterligare synpunkter har att göra med att några av texterna inte är tillräckligt starkt kopplade till det övergripande temat.

Den vanligaste kommentaren är att genomförande, rättning och bedömning av provet är för tidskrävande och omfattande. Flera lärare vill att proven ska rättas centralt eller att mer tid ska ges till bedömning. Många skriver att både lärare och elever är mycket provtrötta, på grund av mängden nationella prov under våren och att det under vårterminen knappt finns tid för undervisning på grund av alla prov. Förhoppningsvis gör förändringen i att delprov A genomförs under höstterminen att provbördan under vårterminen blir mer skonsam för både elever och lärare.

En annan mycket vanlig kommentar, som inverkar på helhetsintrycket av provet, rör det sammanvägda provbetyget. Många vänder sig emot att det är möjligt att få ett godkänt sammanvägt provbetyg även om ett av delproven fått betyget F. Lärarna påpekar att det är märkligt och inkonsekvent då bedömningen av provet borde grunda sig på samma principer som betygssättningen. Konsekvensen blir att vissa elever kan få E på det nationella provet men att betyget på hela kursen trots detta kan bli F, vilket ofta uppfattas som märkligt av såväl elever som föräldrar. Trots detta anser de allra flesta att provets resultat mycket väl speglar elevens övriga prestationer under läsåret för samtliga eller flertalet av eleverna.